

3.3. СКЛАДНИКИ ГУМАНІТАРНОЇ БЕЗПЕКИ: СПЕЦІАЛІЗОВАНА ПРОФІЛЬНА СЕРЕДНЯ ОСВІТА НАУКОВОГО СПРЯМУВАННЯ.

Микола ПІДЛЯЧИЙ

Анотація. Запропонована розробка відноситься до складників гуманітарної безпеки, що утворює пріоритет чинників, спрямованих на гармонізацію психологічної сфери особистості у процесі становлення на вікових етапах засобом профільного навчання та спеціалізованої профільної середньої освіти наукового спрямування. Розроблено пріоритети і завдання змісту спеціалізованої профільної середньої освіти наукового спрямування, виокремлено сформовані в результаті освітньої діяльності компетентності, розроблено підходи до освітньої програми та навчального плану. При цьому увага акцентується на сутності природних і особистісних складників багаторівневої системи спеціалізованої профільної середньої освіти наукового спрямування. Разом з тим підготовка старшокласників до життя і праці, спрямовується на розвиток і гармонізацію когнітивної (знаннєвої), операційно-технологічної (діяльнісної), мотиваційної (емоційної), етичної, соціальної і поведінкової складових психологічної сфери

Ключові слова: гуманітарна безпека; особистість; освіта; профільна середня освіта; психологічний досвід; свідомість; соціально-трудовий розвиток.

«...рашизм є тимчасовим явищем, оскільки Людство підійшло до відповідального періоду життя на Планеті – пізнанні самих себе, біосфери, ноосфери та розумінні необхідності єдності світу, що дозволить перетворити гармонію сукупного духовного та інтелектуального ресурсу і його творчої енергії у вирішальний фактор еволюційного поступу...»

Микола Піддячий

Актуальність проблеми. Спеціалізована профільна середня освіта наукового спрямування [10] як і профільне навчання у старшій школі [7], що зазнало значних змін, має свою передісторію. Перша редакція «Концепції профільного навчання у старшій школі» затверджена Колегією Міністерства освіти і науки України 25 вересня 2003 року. Вона передбачала перехід загальноосвітніх навчальних закладів на новий зміст, структуру і 12-й термін навчання. Редакція концепції 2009 року включала модернізацію змісту навчання із урахуванням індивідуальних особливостей учнів та їхніх професійних орієнтацій, а також створення умов для навчання старшокласників відповідно до їхнього професійного самовизначення [11]. Зміщення акцентів концепції відбулося і у 2013 року, де нові підходи до організації профільного навчання стосувалися впровадження інтегративних курсів та розширення можливостей для вибору предметів. Із 2027 року планується обрання профілів навчання та предметів старшокласниками у залежності від їх зацікавлень і майбутньої професії, що передбачає створення академічних ліцеїв та професійних коледжів (зміни спрямовані на

забезпечення індивідуального підходу до навчання та розбудови професійної траєкторії).

Використовуючи загальну теоретичну основу, профільне навчання у старшій школі та спеціалізована профільна середня освіта наукового спрямування [10] у вирішенні завдань, що стоять перед ними, тісно пов'язані між собою. У зв'язку з цим окреслено спектр даного дослідження: визначення стратегії розроблення пріоритетів і завдань змісту техніко-технологічного профілю спеціалізованої профільної середньої освіти наукового спрямування; виокремлення сформованих в результаті освітньої (навчанняльної і вихованняльної) діяльності компетентностей; розроблення підходів до освітньої програми та навчального плану.

Профільне навчання учнів старших класів та спеціалізовану профільну освіту наукового спрямування у філософському, психолого-педагогічному та соціально-економічному аспектах у різні часи досліджували І. Бех, І. Волошук, М. Гончаренко, І. Зяюн, В. Камишин, В. Мадзігон, В. Моляко, Ф. Моргун, В. Панок, М. Піддячий, В. Рибалка, А. Самодрин, Б. Федоришин та інші. Але нерозв'язаною залишається проблема формування змісту науково спрямованої підготовки старшокласників до життя і праці у сучасних умовах. Викликано це як частими змінами у завданнях Концепцій профільного навчання, так і різними підходами педагогів і дослідників до формування соціально-професійно розвиненої особистості, здатної вирішувати соціально-економічні проблеми регіонального та державного рівня, забезпечуючи суспільний поступ [14].

Дослідження має на меті теоретичного обґрунтування підходів до розроблення змісту техніко-технологічного профілю спеціалізованої профільної середньої освіти наукового спрямування учнів старших класів.

Завданнями дослідження є визначення стратегії розроблення змісту техніко-технологічного профілю спеціалізованої профільної середньої освіти наукового спрямування, виокремлення сформованих в результаті освітньої діяльності компетентностей, визначення пріоритетів і розроблення підходів до освітньої програми та навчального плану.

Результати дослідження. Зміна станів природного, особистісного та суспільного характеру відбувається як еволюційним, так і революційним шляхом. У зв'язку з цим виникає необхідність періодичного коригування життєзабезпечуючого середовища. Разом з тим, освітня і наукова складові розробляється в залежності від рівня суперечностей, що виникли у міжособистісній взаємодії та на рівні суспільних відносин і характеризуються розвитком особистості на вікових етапах її підготовкою її до вироблення продукту праці шляхом застосування отриманих знань в площину практичної взаємодії та діяльності. Цілеспрямована підготовка до вироблення матеріальних і нематеріальних ресурсів і цінностей, що підлягають

перерозподілу у суспільстві, розпочинається у системі загальної середньої освіти.

У цьому контексті одним із ключових факторів є розумова діяльність (наукова думка) суспільства, що вже стала планетарним фактором, який впливає на геологічні біологічні та хімічні процеси людства через знання і технічну діяльність, перетворюючи землю так само потужно як і природні сили. Наукове пізнання це не лише продукт людської культури, а й природне явище, яке виникає закономірно у ході розвитку біосфери [3].

Відповідно до визначеної освітньої-наукової стратегії одним із напрямів, що забезпечує успішне функціонування загальноосвітньої системи, гармонійно розвиваючи особистість, є спеціалізована профільна середня освіта наукового спрямування як складова гуманітарної безпеки. Її зміст розробляється та періодично коригується відповідно до потреб особистості та суспільства у межах освітніх галузей встановлених Державними стандартами загальної середньої освіти. Зазначимо, що у особистісному аспекті він спрямовується на розвиток і гармонізацію психологічної сфери та задоволення особистісних потреб засобом взаємодія у процесі діяльності, а соціальному на розвиток певного середовища та покращення життєдіяльності.

Розроблення теоретичних засад техніко-технологічного профілю спеціалізованої профільної середньої освіти наукового спрямування розпочинається з виявлення суперечностей та узгодження понятійно-термінологічного апарату. Зазначимо, що існуючий понятійно-термінологічний апарат у профільній школі доповнено новими термінами: дослідницька діяльність; дослідницька компетентність; дослідницьке навчальне завдання [10]. Інші терміни вживаються у значеннях, визначених Законами України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», а також розробленого тезаурусу.

Специфічною ознакою організації техніко-технологічного профілю спеціалізованої профільної середньої освіти наукового спрямування старшокласників є створення навчального середовища для вироблення продукту праці, що за своєю сутністю наближене до професійного. Наукове обґрунтування шляхів зближення середовища техніко-технологічного профілю спеціалізованої профільної середньої освіти наукового спрямування і професійного середовища є важливим для розв'язання низки суперечностей між: соціальним замовленням якісної підготовки старшокласників конкурентоспроможних на ринку праці, і недостатнім рівнем їхньої реальної підготовки до професійної діяльності в умовах техніко-технологічного профілю; значним обсягом інформації в умовах швидкозмінних технологій і неадаптованістю освітнього середовища до інноваційних змін у запропонованих умовах; розвитком інфраструктури загальноосвітніх закладів профільно-технологічного спрямування і необхідністю розробки теоретико-

методичних засад функціонування техніко-технологічного профілю спеціалізованої профільної середньої освіти наукового спрямування старшокласників; впровадженням інтегративного підходу в особистісно зорієнтований освітній процес і необхідністю його врахування у техніко-технологічному профілі спрямованому на майбутню професійну діяльність; швидкозмінністю інформаційних технологій і недостатністю їх використання у техніко-технологічному профілі спеціалізованої профільної середньої освіти наукового спрямування. Разом з тим уваги потребує: 1) розвиток інтелекту й ефективне виховання, поглиблене вивчення профільних предметів, адаптації організаційних форм і методів навчання до специфіки процесу учіння обдарованих, формулювання наукової задачі, її розв'язання з використанням наукових методів пізнання [4; 21]; 2) природа лідерської обдарованості; методи психодіагностики феномена лідерства; тренінгові технології для формування лідерських якостей [8]; 3) формування англомовної компетентності на вікових етапах із застосуванням інноваційних методик [12].

З метою вирішення окреслених суперечностей техніко-технологічного профілю спеціалізованої профільної середньої освіти наукового спрямування старшокласників розробляється освітня система за алгоритмом продуктивної діяльності у відповідності до пріоритетів та послідовності тлумачення засобом понятійно-термінологічного апарату, до складу якого входять: «особистість»; «освіта»; «продукт праці»; «суспільство»; «держава».

1) особистість – це людина із індивідуальним станом системи вищих психічних властивостей (сприйняття, увага, пам'ять, уява, мислення, мова). У філософсько-психологічному аспекті вона є об'єктом і суб'єктом соціального, культурного, історичного процесу і власної життєдіяльності, а у аксіологічному плані - найвищою цінністю суспільства із власною честю і гідністю. Аналіз визначень особистості вітчизняними вченими дає можливість виділити головні її атрибути (Соціальність–Самосвідомість–Творчість–Духовність–Людяність–Життєвість–Цінність і самоцінність, честь та гідність–Культурність–Розвинутість–Діяльність–Наявність структури специфічних властивостей–Індивідуальність–Динамічність–Вчинковість–Психологічність–Суб'єктність–Відносність–Формальність–Системність–Здатність до оволодіння світом–Вершинність– Свідомість–Якісність–Історичність–Організованість–Унікальність–Об'єктивність–Здатність до вирішення проблем–Коллективність–Комунікативність–Продуктивність–Світоглядність–Відповідальність–Наявність внутрішнього світу–Ідеальність–Матеріальність–Трансцендентальність–Діалектичність, антиномічність–Гармонійність–...) [19]. Вона еволюціонує у напрямі суспільної істоти в міру формування рівнів свідомості і самосвідомості, утворюючи систему психічних властивостей, що визначає поведінку та робить її здатною активізуватися у суспільному житті, виконувати певні функції. Рівень розвитку означених

властивостей впливає на результативність у процесі створення цінностей (духовних, матеріальних, культурних, природних). У контексті спеціалізованої профільної освіти наукового спрямування ця система формується у процесі свідомої поведінки та міжособистісного спілкування, спрямованого на предметну діяльність й забезпечення життєдіяльності.

2) освіта – система заходів з метою отримання результату по засвоєнню систематизованих знань, умінь і навичок, цінностей за допомогою різних форм пізнавальної діяльності від одного покоління до іншого та переростання їх у компетентності 3-го рівня [16; 13] з метою інтелектуального, культурного, духовного, соціально-економічного розвитку особистості та суспільства. В ширшому розумінні освіта включає будь-яку дію чи досвід, які мають формотворчий вплив на сприйняття, увагу, пам'ять, мислення, характер чи фізичну спроможність особистості.

Разом з тим освітнє середовище спеціалізованої профільної освіти наукового спрямування – це соціально-педагогічна та організаційно-управлінська структура для формування системи наукових, навчально-виховних, виробничих та культурно-освітніх заходів, спрямованих на духовний, психофізіологічний, культурний, інтелектуальний, операційно-технологічний, мотиваційний, креативний, соціально-трудоий та економічний розвиток особистості з метою перебудови її структури у відповідності до основних завдань, принципів, рівнів, форм, методів і засобів, окреслених у Стандарті спеціалізованої освіти наукового спрямування [10].

3) суспільство – організована сукупність людей на етапі історичного розвитку, об'єднаних характерними для них відносинами із самодостатньою соціальною системою, що складаються в процесі реалізації особистісних потреб. Взаємини у межах суспільства називаються соціальними, а результатом міжособистісної взаємодії є створення об'єднань у вигляді спільнот, громад, товариств, співтовариств, асоціацій, союзів тощо. Одним із основних складників, що визначають суспільство є продуктивна праця [20; 22].

4) ознаки держави: організація співжиття людей із основними ознаками системи органів і установ, що утворюють державний механізм управління; наявність обов'язкових правил поведінки за допомогою яких закріплюється певний порядок суспільних відносин; визначена кордонами територія; наявність державної мови та обов'язковість її використання в державних установах; суверенність у військовому і економічному та політико-географічному плані; здатність організованої суспільної структури здійснювати контроль за деякими аспектами поведінки людей і території; право – обов'язкові правила поведінки встановлені та санкціоновані державою [19].

Виходячи із вищевикладеного алгоритму пріоритетів та системних елементів розробляється зміст техніко-технологічного профілю

спеціалізованої профільної середньої освіти наукового спрямування старшокласників. Зазначимо, що лише педагогіка з її функціями, напрацюваннями та ресурсами з цими завданнями справитись не може, оскільки вона є наукою про виховання, освіту і навчання, що розкриває суть, цілі, завдання та закономірності виховання, його роль у житті суспільства й розвитку особистості, а також процес освіти й охоплює теорію навчання і виховання, практику і школознавство.

Для вирішення завдань розвивального та психофізіологічного характеру застосовується ресурсна база та інструментарій педагогічної психології як галузі психологічної науки, яка досліджує психологічні аспекти виховання і навчання особистості. Вивчаючи основні механізми соціалізації людини вона сприяє перетворенню біологічної істоти у людську особистість в умовах соціального спеціально розробленого середовища [18]. Охоплюючи психологію виховання і самовиховання, навчання, педагогічної діяльності та особистості вчителя вона досліджує взаємодію між об'єктами і суб'єктами, а також їхні індивідуальні психологічні особливості [1].

Завдання педагогічної психології полягає у застосуванні теоретичних принципів психології в практиці навчання з метою його покращення. У процесі окреслення функцій і розроблення навчально-виховного процесу та його психологічних закономірностей відбувається зближення та взаємне збагачення психологічної теорії і педагогічної практики. Навчально-виховний процес розглядається як вид експериментальної психології із дотриманням психологічних закономірностей, що стосуються: взаємодії між учнями, педагогами та психологами; наочності навчання; зв'язку мови і наочності; навчання психомоторним навичкам та поняттям; впливу думок, мовленнєвої поведінки та дії; мовного спілкування; типів мовленнєвого спілкування; завдань та аналізу навчання; розв'язання проблем; оцінювання навчання; розробки тестів тощо. Разом з тим «досягнення педагогічної психології не можна напряму застосувати у навчанні. Перш за все їх необхідно перетворити у дидактичні принципи, відобразити у методах навчання, потім врахувати специфіку предмету, що вивчається, а отже спуститися на рівень індивідуальних методик, які опосередковують зв'язок педагогічної психології з практикою навчання» [23].

Педагогічна психологія орієнтується на допомогу особистості стати самою собою, де педагоги і психологи взаємодіють не лише в межах зони найближчого розвитку, але і на перспективу. Педагогічна психологія тісно пов'язана із психологічною педагогікою. У зв'язку з цим виокремимо принципи психологічної педагогіки:

- 1) розвиток учня має відбуватись через творче самовираження і активне породження знань у співпраці з учителем, а не через пасивне засвоєння матеріалу;

2) соціальна ситуація розвитку відіграє провідну роль у формуванні особистості, зокрема у засвоєнні знань, формуванні світогляду, стилю поведінки і діяльності, а також у визначенні унікального поєднання соціальних і індивідуальних рис психіки;

3) навчання має бути орієнтованим на сенситивні періоди розвитку - тобто на вікові етапи, коли дитина найбільш сприйнятлива до засвоєння певних знань і навичок - із урахуванням соціокультурного та фізіологічного контекстів;

4) міжособистісна взаємодія між учителем і учнем, побудована на засадах співробітництва, є ключовим чинником розвитку особистості учня.;

5) розвиток особистості має базуватись на зміні провідної діяльності в кожному віковому періоді, оскільки саме вона визначає формування нових психологічних якостей у взаємозв'язку з життєвим досвідом дитини.;

6) використання зони найближчого розвитку як діагностичного методу для виявлення здібностей і потенційних можливостей дитини, шляхом визначення різниці між тим, що вона вже може зробити самостійно, і тим, що здатна виконати за допомогою дорослого або в співпраці з іншими;

7) для гармонійного виховання особистості важливо не лише прискорення, а й поглиблення розвитку — шляхом створення умов для вільного самовираження, різноманітної діяльності та активного міжособистісного спілкування;

8) визнання цінності кожного вікового етапу розвитку особистості, оскільки це забезпечує збереження досягнутих результатів і створює основу для успішного переходу до наступного етапу;

9) психічні явища розглядаються як цілісні утворення, що виникають і розвиваються в діяльності, де розум, емоції та особистісні риси взаємопов'язані й формують єдину структуру свідомості та поведінки;

10) опосередковуючої ролі знаково-символічних структур, слова і міфу у формуванні предметних дій, знань, становленні особистості. Вияв умов переходу від опосередкованої дії до безпосередньої та вчинку без розмірковування, залишаючись при цьому свідомим, вільним і разом з тим моральним. Встановлення циклічності та спіральності переходів від безпосереднього до опосередкованого і навпаки на основі законів діалектики (єдності та врівноваження (боротьби) протилежностей) [5];

11) інтеріоризації та екстеріоризації як механізмів розвитку і навчання, що полягають у переході від зовнішнього до внутрішнього і навпаки (від думки до образу, від міркування до дії, де потрібні емоційна і моральна оцінка й вольові зусилля). Разом з тим важливим є «поширення процесу інтеріоризації-екстеріоризації на сферу виконавчої та пізнавальної діяльності, на переходи від співдії до співчуття, співпереживання, породження нових

життєвих смислів і задумів, переходу від них до самостійних, вільних і відповідальних дій-вчинків. Це утворює розуміння розвитку як вибудовування ланцюгу перетворених (і спотворених) форм поведінки, діяльності та свідомості. Внутрішні форми психічного стану виникають через «вроснування» і одночасно «вироснування» свідомості, яка сама виявляється у предметній, комунікативній дії, вчинку» [19];

12) гетерохронності (нерівномірності) розвитку і формування психічних дій, що проходять етапи «чергування, вирівнювання, конкуренції» в темпах становлення, характеризуючи процес формування духовного, рефлексивного й побутового рівнів свідомості. Принцип об'єднує усі попередні і полягає в очищенні особистісного життєвого шляху від «обов'язкових правил, заповідей, авторитетів, від переконання, що є хтось, хто може за нас вирішити наші проблеми і хвилювання». Все в житті людина має робити сама, обираючи свій шлях на основі традиції і власного досвіду свободи і довільності [16].

Разом з тим формуючись під впливом біологічних, соціальних та культурних факторів психологічна сфера (1) когнітивна (знання); 2) операційно-технологічна (діяльнісна); 3) емоційна (мотиваційна); 4) соціальна; 5) поведінкова складові охоплює всі аспекти психологічної діяльності: 1) відчуття; 2) сприймання; 3) пам'ять; 4) почуття; 5) воля; 6) мислення; 7) дія; 8) діяльність (дія та технологія) людини. Психологічна діяльність учнів охоплює всі процеси, пов'язані з їх психічною активністю. Ці процеси взаємодіють між собою і впливають на поведінку учнів, міжособистісну взаємодію та відношення до навколишнього світу.

З метою розвитку через міжособистісну взаємодію та взаємодію зі світом використовуються ключові діяльності учнів: 1) саморозвиток (вдосконалення навичок, знань і здібностей); 2) емоційне самовираження (вміння розпізнавати та виражати свої емоції); 3) творчість (виявлення та реалізація творчих здібностей); 4) фізична активність (підтримка здоров'я засобом фізичної культури); 5) соціальна взаємодія (міжособистісне спілкування та встановлення і підтримка відносин); 6) професійна діяльність (виконання роботи, яка приносить задоволення і відповідає особистим задаткам та цілям).

У процесі спеціалізованої профільної середньої освіти наукового спрямування формується психологічний досвід особистості учнів, який є підвалиною їхньої «Я-концепції». «За своєю визначальною перевагою в житті людини з одного боку і рівнем нерозробленості з другого психологічний досвід у наш час належить до розряду таких духовних утворень поза якими не відбувається кожен подих людини, кожна мить життєдіяльності, мислення і творчості, учення і виховання, благополуччя і невдач. У науковому аналізі проблем психологічного досвіду, коли без нього будь-яке дослідження

системи Людина-Людина не може бути остаточним і до кінця закінченим, набуває важливості проблема виокремлення висхідного понятійного ряду індивідуального психологічного досвіду. До нього належить: визначення категоріального простору досвіду, основних принципів його формування й розвитку, системоутворюючого фактору, структурно-динамічної організації, рівнів і підструктур, характеру трансформаційних і адаптаційних процесів тощо. На основі важливого наукового принципу В. М. Бехтерева про психологічний досвід як основний критерій людської психіки, виокремлюється наукова проблема сугестологічної зумовленості розвитку психологічного досвіду» [6].

Запропонований алгоритм вирішення завдань техніко-технологічного профілю спеціалізованої профільної середньої освіти наукового спрямування старшокласників сприяє формуванню свідомості, що обумовлено уміннями до самоаналізу і нагромадження багатогранного психологічного досвіду. Це дозволить засобом педагогічної психології максимально нівелювати психологічні проблеми виховання і навчання та спрямувати на основні механізми цілеспрямованої соціалізації особистості. У ході розроблення означеної системи передбачено породження, навчання і виховання в особистості учня вищих форм життя – творчості (стратегія формування творчості, творче мислення, творчий потенціал, психо-ментальна характеристика [7]), наукової діяльності, мистецтва, винахідництва тощо.

«Техніко-технологічний профіль навчання передбачає поглиблене вивчення предметів природничо-математичного і технологічного циклів (інформатика та програмування, комп'ютерна лінгвістика, фізика, хімія, технології, математика тощо) та організацію дослідно-експериментальної, конструкторської, винахідницької, раціоналізаторської діяльності здобувачів освіти у відповідній галузі знань. Прикладними результатами дослідницької діяльності здобувачів освіти за техніко-технологічним профілем навчання є конструкції, моделі, технічні вироби, винаходи, програмні продукти, результати експериментів і спостережень, проектів, удосконалені матеріали, продукти, процеси, пристрої тощо» [18].

У зв'язку з цим теоретичне обґрунтування змісту техніко-технологічного профілю спеціалізованої профільної середньої освіти наукового спрямування старшокласників має наступні орієнтири, відображені у програмі теоретичних занять [8; 10; 17]:

1. Вступ (мета, завдання, зміст програми в особистісному і суспільному аспекті; зміст, особливості занять з допрофесійної підготовки учнів; особистісно і суспільно орієнтована професійна траєкторія);
2. Психологія як наука (особистість, її унікальність і особливості; загальні уявлення про психологію як науку, яка вивчає психологічний світ особистості її якості і цінності);

3. Життя і праця людини (особистісно і суспільно зорієнтована трудова діяльність; професії і поступ особистості в професійному самовизначенні; розвиток особистості відповідно до вікових та індивідуальних особливостей із урахуванням вікової періодизації; різновиди та класифікація професій);

4. Професійна діяльність як спосіб самореалізації та самоствердження особистості («особистісний образ» – уява і структура; «образ «Я»» як система уявлень про себе; структура «образу «Я»» – знання про себе, самооцінка, вміння управляти собою);

5. Особливості вибору професії («хочу» – здібності, бажання, інтереси; «можу» – фізіологічні та психологічні ресурси; «потрібно» – потреби ринку праці в кадрах; типові помилки у виборі професії; загальні поняття про професії, спеціальності, посади); особистий план у побудові професійної траєкторії;

6. Інтереси і здібності в професійному виборі «хочу» (особистісний інтерес до виду професійної діяльності; мотив як умова активності впродовж професійного вибору; професійні наміри та задуми);

7. Особистісні можливості в професійній діяльності («можу») (поняття профпридатності; професійно важливі якості; активізація особистості у процесі вибору професії);

8. Соціальні проблеми праці (соціальна міграція; зміст і характер трудових функцій; основи професіоналізації, спеціалізації та кваліфікації);

9. Територіальний розподіл праці. Засоби виробництва. Умови праці (суспільно орієнтований територіальний розподіл праці; форми розподілу праці на підприємствах, в установах та організаціях; мета, характер, культура праці та її результати; інтелектуальна та фізична праця; характер праці; культура суспільної праці; вимоги до праці; засоби виробництва; умови праці);

10. Соціально-психологічні цінності і якості професіонала (інтелектуальність; продуктивність; підприємливість; відповідальність; соціально-професійна мобільність);

11. Ознаки професійної діяльності, її класифікація і характеристика професій (предмет праці; мета праці; засоби виробництва; проблемні ситуації у процесі праці; праця у процесі колективної діяльності; відповідальність за кінцевий результат праці; умови праці; професіограма, її вигляд та зміст; способи класифікації професій; професії типу «людина–людина», «людина–техніка», «людина–природа», «людина–знакова система», «людина–художній образ»; характеристика професій за ознаками професійної діяльності);

12. Стан здоров'я і вибір професії та відновлення і покращення здоров'я (врахування стану здоров'я впродовж вибору професії; виробничі фактори підвищеного ризику; медичні протипоказання у процесі вибору професій; зміцнення стану здоров'я відповідно до вимог професії; працездатність; значущість активного відпочинку залежно від умов та режиму роботи) [9];

13. Функціонування нервової систем особистості в процесі професійної діяльності (загальне уявлення про нервову систему та її властивості; обмеження у процесі вибору окремих професій, зумовлені властивостями нервової системи; відновлення властивостей нервової системи за рахунок напрацювання індивідуального стилю діяльності);

14. Темперамент, його особливості в процесі навчальної і професійної діяльності (загальне уявлення про темперамент; психологічна характеристика основних типів темпераменту, особливості їх вираження в навчальній і професійній діяльності; психологічні стани (в тому, психічна спрямованість в екстремальних ситуаціях) в процесі професійної діяльності);

15. Відношення до професійної діяльності та міжособистісні професійні взаємовідносини (задоволення працею, місцем роботи та професією; відношення до колег і людей (професійні взаємовідносини); самооцінка; самовиховання; самонавчання; відношення до матеріальних цінностей);

16. Емоційний стан особистості та почуття (емоції та почуття, їх функції в професійній діяльності; основні форми емоційних хвилювань (настрій, стресові стани тощо); вольові якості особистості та їх розвиток; специфіка вольової поведінки на відміну від імпульсної та залежної; роль вольових якостей у процесі прийняття професійних рішень).

Обґрунтування змісту практичних занять техніко-технологічного профілю спеціалізованої профільної середньої освіти наукового спрямування старшокласників має наступні орієнтири: професійні проби; територіальна громада та організація соціально-професійної взаємодії; пізнання обраної для діяльності виробничої чи невиробничої сфери на ринку праці; професійна взаємодія у процесі вироблення суспільно значущого продукту праці; моделювання елементів конкретного виду професійної діяльності; базові відомості про конкретні види професійної діяльності; моделювання основних елементів різних видів професійної діяльності; актуалізація отриманих знань про обрані сфери професійної діяльності; проектування соціально-професійної інфраструктури місцевої територіальної громади; розроблення та реалізація обраного соціально-професійного проекту або конкретної ідеї реорганізації, модернізації чи вдосконалення взаємодії з ринком праці; спеціально організований вплив і взаємодія навчальних закладів, соціальних інституцій, сім'ї на соціально-професійну взаємодію учасників проекту; громадянська спрямованість проекту, орієнтація на розвиток соціально значущих цінностей майбутніх фахівців – професійного обов'язку, готовності до колективної роботи, вміння приймати рішення та нести за них відповідальність, професійного самовдосконалення впродовж життя тощо [17; 18].

На заключному етапі освітнього процесу важливим є:

1) застосування психологічних тестів з метою визначення рівня сформованості допрофесійної підготовки на етапі вікового розвитку;

2) професійне консультування: динаміка, регулювання, корекція і прогноз на шляху розбудови професійної траєкторії особистості; трудова

діяльність та її інфраструктура; праця людини (предмети та знаряддя праці; професії та трудовий процес у найпоширеніших сферах діяльності; вплив наявних умов на результати праці; морально-етичні норми поведінки у процесі праці); підприємницька діяльність (організація праці; структура; умови реалізації; критерії оцінювання); соціально-професійна взаємодія на ринку праці (планування процесу з визначенням кінцевої мети та методів і технологій його протікання; організація процесу; зворотній зв'язок і проміжний контроль у протіканні процесу; оперативне регулювання і коригування; особистісне саморегулювання та суспільний вплив; аналіз отриманих результатів) [15];

3) аналіз та оцінка готовності старшокласників до розбудови професійної траєкторії із урахуванням отриманого психологічного досвіду впродовж допрофесійної підготовки в системі загальної середньої освіти.

Висновки.

1. Проектування та реалізація системи техніко-технологічного профілю спеціалізованої профільної середньої освіти наукового спрямування старшокласників, як складової гуманітарної безпеки, знаходиться в прямій залежності від процесів природного та суспільного характеру, які відбуваються на певній території;

2. Теоретично обґрунтована система підготовки старшокласників до життя і праці в умовах техніко-технологічного профілю стимулює процеси формування як когнітивної складової психологічної сфери, так і операційно-технологічної, мотиваційної, етичної, соціальної, поведінкової. Це створює підґрунтя для їхнього гармонізованого розвитку, високого рівня самоорганізації і самоуправління, а також формує уявлення про розподіл праці в умовах інтеграційних процесів;

3. Підґрунтям для забезпечення креативності старшокласників є мотиви самоактуалізації у певних видах діяльності. Одним із механізмів виникнення таких мотивів є система соціально-трудових ціннісних орієнтацій. Домінантну роль у системі відіграє гуманістична спрямованість кваліфікованої діяльності і соціальна відповідальність фахівця як за прийняті рішення, так і наслідки;

4. Для обслуговування загальнолюдських цінностей та інноваційних технологій матеріального і нематеріального виробництва необхідно стимулювати системні процеси на ринку праці. З цією метою розробляються і впроваджуються диференційовані освітні моделі, які забезпечують формування у старшокласників якостей, цінностей та компетентностей відповідно до діючих та перспективних соціально-економічних проектів.

Подальші розвідки у напрямі спеціалізованої профільної освіти наукового спрямування, як складової гуманітарної безпеки, орієнтуються на розроблення змісту й вимог до рівнів підготовки старшокласників, де мають систематизуватися зв'язки між метою, засобами та результатами

сформованих якостей, цінностей і компетентностей та умовами їх продуктивного застосування в соціально-професійному середовищі.

Список використаних джерел

1. Бех, І. Д. (2020). Міжвікові перетворення і ціннісні градації особистості, що зростає. *Методист*, (11/12), 64–77.
2. Вернадский, В. И. (2013). *Собрание сочинений : в 24 т. Т. 10. Научная мысль как планетное явление*. Наука.
3. *Вибрані наукові праці академіка В. І. Вернадського. Т. 8 : Праці з історії, філософії та організації науки*. (2012). Фенікс.
4. Волощук, І. С., & Мадзігон, В. М. (2019). Концепція середньої спеціалізованої освіти наукового спрямування. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи*, (1), 43–51.
5. Гончаренко, С. У. (2012). *Педагогічні закони, закономірності, принципи. Сучасне тлумачення*. Волинські обереги.
6. Зязюн, І. А. (2015). Сугелостологічна природа психологічного досвіду особистості. *Науковий журнал*, (1)7, 10–28.
7. Кремень, В. Г., Ільїн, В. В., Борінштейн, С. Р., Гальченко, М. С., Ліпін, М. В., Погрібна, Д. В., Савчук, Н. В., & Федорчук, О. А. (2020). *Стратегії формування творчої особистості: методи, прийоми, форми* [Колективна монографія]. Інститут обдарованої дитини НАПН України.
8. Мітлош, А. В., Моляко, В. О., Бажанюк, В. С., & Камишин, В. В. (2014). *Психологічні особливості лідерської обдарованості: концепції, діагностика, тренінги* [Монографія]. Інститут обдарованої дитини.
9. Міністерство освіти і науки України. (2024, жовтень 10). Про затвердження Концептуальних засад реформування профільної середньої освіти (академічні ліцеї) [Наказ №1451].
10. Міністерство освіти і науки України. (2019, вересень 16). *Стандарт спеціалізованої освіти наукового спрямування* [Наказ №1303]. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-standartu-specializovanoyi-osviti-naukovogo-spryamuvannya>
11. Моргун В. Ф. Психодіагностичний супровід особистості у ситуаціях професійного самовизначення. *Наука і освіта*. Одеса, 2016. № 2-3. С. 156-164.
12. Піддячий, В. М. (2016). Методика саморозвитку англomовної компетентності майбутнього педагога в контексті європейських орієнтирів. *Молодь і ринок*, (10)141, 65–69. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/706073/>
13. Піддячий, М. І. (2022). Академік В. І. Вернадський : минуле у сучасному і майбутньому. У *Ноосфера Вернадського, сучасна освіта і наука: колективна монографія* (Т. 2, с. 25–49). ПП Щербатих О. В. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/732323>
14. Піддячий, М. І. (2018). Соціально-професійний розвиток старшокласників: праця як основа життєдіяльності та поступу. У *Технології інтеграції змісту освіти: зб. наук. праць всеукраїнського круглого столу, 12 березня 2018 р.* (вип. 10, с. 98–108). URL: <https://lib.iitta.gov.ua/711857/>
15. Піддячий, М. І. (2015). Навчально-виховний комплект старшокласників: соціально-професійна орієнтація. *Проблеми сучасного*

- підручника, (15), 141–149. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=en&user=PZvfSOUAAAAJ&citation_for_view=PZvfSOUAAAAJ:Zph67rFs4hoC
16. Піддячий, М. І. (2020). Ключові компетентності старшокласників: організація здорового способу життя. *НПУ імені М. П. Драгоманова*, (3К)123, 315–319. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/719944/>
17. Піддячий, М. І. (2019). Сутність формування компетентностей старшокласників. *Пед. думка*, 69–72. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/718737/>
18. Піддячий, М. І. (2021). Вибір професії. Соціально-професійний розвиток. *Енциклопедія освіти* (2-ге вид., с. 103–104, 959–960). Юрінком Інтер.
19. Рибалка, В. В. (2016). *Словник із психології та педагогіки обдарованості і таланту особистості: термінологічний словник*. Вид-во ЖДУ ім. І. Франка.
20. Рибалка, В. В., Самодрин, А. П., & Моргун, В. Ф. (2020). *В. І. Вернадський: ноосферний вимір освіти, життя особистості, суспільства і цивілізації*. ПП Щербатих О. В.
21. Самодрин, А. П. (2019). *Архітектоніка профільної освіти: навчально-методичний посібник*. ПП Щербатих О. В.
22. Сковорода, Г. (1994). *Твори: У 2 т. Т. 1*. Київ : АТ «Обереги».
23. Stones, E. (1979). *Psychopedagogy: Psychological theory and the practice of teaching*. Methuen.

COMPONENTS OF HUMAN SECURITY: SPECIALIZED SPECIALIZED SECONDARY EDUCATION WITH A SCIENTIFIC ORIENTATION

Mykola PIDDIACHYI

Abstract: The proposed development refers to the components of human security, which asserts the priority of factors aimed at harmonizing the psychological sphere of the individual in the process of formation at different age stages through specialized training and specialized specialized secondary education in science. The priorities and tasks of the content of specialized specialized secondary education with a scientific orientation are developed, the competencies formed as a result of educational activities are highlighted, and approaches to the educational program and curriculum are developed. At the same time, attention is focused on the essence of natural and personal components of the multilevel system of specialized specialized secondary education in science. At the same time, the preparation of high school students for life and work is aimed at developing and harmonizing the cognitive (knowledge), operational and technological (activity), motivational (emotional), ethical, social and behavioral components of the psychological sphere.

Keywords: human security; personality; education; specialized secondary education; psychological experience; consciousness; social and labor development.